

Rio Preisner

o **Dialogy**
o toleranci,
skutečné
skutečnosti
a Evropě

CHERM

Praha 2016

Kniha vyšla s podporou Ministerstva kultury České republiky a za příspěvní Nadace Český literární fond.

© Rio Preisner – dědicové, 2016
Illustrations © Jana Majcherová, 2016
© Cherm, 2016

ISBN 978-80-86370-60-6

Obsah

I. O celách a zámcích v říši tolerance (trialog)	9
II. O skutečné skutečnosti (tři trialogy)	237
<i>O skutečné skutečnosti</i>	239
<i>O přírodě, démonech a hospodářství</i>	269
<i>Od moderny k postmoderně</i>	299
III. Evropa, Rusko, světovláda a opuštěnost křesťana (trialog)	397
S Riem Preisnerem (<i>doslov</i>)	539
Co není čisté, nevydrží (<i>fragmenty z rozhovoru</i>)	545
Ediční poznámka	549

IVAN: I když nepochybují o tvém křesťanství, Tomáši, velmi pochybují o tvé tolerančnosti. Přitom se křesťanství a tolerančnost nijak nevylučují, spíš naopak doplňují. Jako bys nevěděl: Miluj svého bližního, ba dokonce svého nepřítele.

TOMÁŠ: Tolerance, Ivane, je rozporný pojem; jako celé osvícenství se svými tolerančními patenty.

MAREK: To se mi zdá být slaboučká obrana.

TOMÁŠ: Než rozvinu svou obranu, dovolte mi, pánové, vystihnout křesťanskou toleranci jednoduchou formulí, z níž – to říkám předem – zároveň vyplyne, že pojem tolerance je s křesťanstvím jen těžko slučitelný.

IVAN: Poslouchám se vši tolerancí. Formule – to chce stručnost.

TOMÁŠ: Dovolávám se tu názorů svatého Augustina. Pro křesťana vyplývá z Kristovy univerzální oběti do jisté míry i příkaz pokřesťanštit kultury, státy a lidstvo. Toho lze občas dosáhnout i tolerancí ve smyslu Kristova příkazu lásky k nepříteli. Z takové tolerantní lásky k nepříteli by především vyplývalo, že křesťan musí snášet, nebo přesněji trpět všemožné nepravosti a bludy světa jako logický průvodní jev padlé přirozenosti člověka. Z toho však nelze usoudit, že by s těmito nepravostmi a bludy souhlasil.

MAREK: Je v tom zřejmě skryt rozpor, který se projevuje tím, že cíl pokřesťanštit mocenské a ekonomické struktury světa je marné lásky snažení.

TOMÁŠ: Pak by se křesťanská tolerance valně nelišila od pasivní rezignace.

IVAN: Křesťan toleruje, i když nesouhlasí?

TOMÁŠ: Intolerance by v mezním případě znamenala válku. Pak bys musel uvažovat o válkách obranných, a tudíž spravedlivých, a o válkách loupežně dobytelských, a proto nespravedlivých, a tak dále. Křesťan, který toleruje, i když nesouhlasí, bojuje modlitbami, jimiž prosí Boha o obrácení a zmoudření všelijakých vladařů a mocipánů.

IVAN: Pro ty, kdo nesouhlasí, nakonec vždycky zbývají katakomy, nebo aspoň disidentství.

TOMÁŠ: Z vlastní zkušenosti víme, že i za plánovitého pronásledování křesťanů v komunistickém systému našla církev jistá zázemí.

IVAN: Pokud nekolaborovala.

MAREK: Dokonce v undergroundu, jak se později ukázalo.

TOMÁŠ: Církev tam přežívala nemálo intenzivně, což v některých křesťanech mohlo vyvolat pyšnou iluzi, že mohou vypracovat vlastní strategii záchrany.

IVAN: Přesto považuješ pronásledování církve za situaci pro církev i křesťany skoro výhodnější.

TOMÁŠ: Neřekl bych. Stav pronásledování se mi zdál výhodnější než svoboda církve, která svůj cíl spatřuje v ovlivňování kultury a politiky. Kdysi jsem to tak hodnotil. Ale po zhroucení bolševického systému v Čechách vyšlo například najevo, že kníže světa korumpoval církev nejen kolaborantským „mírovým“ kněžstvem, ale také tím, že křesťanský underground velmi úspěšně sváděl k herezím.

MAREK: Takže tolerance i pronásledování se mohou projevovat stejně zlobně.

TOMÁŠ: V moderní době se dohoda mezi církví a státem liší od otevřeného pronásledování leda v metodách a časovém rozvrhu. Stále ovšem hrozí možnost, že stát z ničeho nic označí křesťany za nepřítel lidstva, jak to dělal už pohanský Řím, když křesťany nazval kanibaly.

IVAN: Tohle osočení se občas vyskytlo ještě v osvěceném 19. století, tentokrát namířené proti Židům. Vzpomeň si na „hilsneriádu“.

MAREK: Zato ve svobodném Okcidentu, otci veškeré tolerance, církev vzkvétá?

TOMÁŠ: Na rétorické otázky se, jak víš, neodpovídá. Po zániku poslední velké formy křesťanské kultury, to jest baroka, a po zániku křesťanstva, který konstatoval Péguy na prahu 20. století, žije církev ve stálém obklíčení.

MAREK: Nebo v babylonském zajetí?

IVAN: Ty však jsi, Tomáši, v hloubi duše přesvědčen, že pro spásu křesťana je stav pronásledování, tedy intolerance, kupodivu výhodnější, nebo spíš nadějnější...

TOMÁŠ: Pro spásu křesťana... Je dobře si uvědomit, že ani katedrály, ani tomismus, ani císařové z boží milosti, ani svatí papežové nemohli zabránit vzniku abstraktní scholastiky, renesance, neoplatonské gnóze, a nakonec ani vzniku racionálního subjektivismu a modernistické teologie.

IVAN: Takže ke spásě křesťanů přispívá nakonec i kritický rozvrat v církvi?

MAREK: To bychom se především museli radovat ze současné katastrofální krize v církvi.

TOMÁŠ: Tato krize mysteriózně navazuje na pronásledování křesťanů moderním totalitarismem. Její kořeny se dají sledovat až do období německého idealismu, ale v současné podobě by se dalo mluvit o radikální proměně této krize v občanskou válku v samém středu církve.

IVAN: To připomíná div ne leninskou strategii.

TOMÁŠ: Jde o duchovní občasnou válku, která přináší nezměrné utrpení v mysli a duši věrných křesťanů. Je to mnohem horší než viditelné fyzické pronásledování, horší než výslechy tajné policie, vězení, pracovní tábory –

MAREK: A svět se o duchovní útlak zajímá pochopitelně ještě méně než o zjevné pronásledování.

TOMÁŠ: Pojem tolerance zde skoro ztrácí smysl. Byl ostatně od počátku vymezen myšlením moderního subjektu, to jest čistě abstraktně...

IVAN: ... a dialekticky...

MAREK: Vraťme se raději do reality, i když moderní věda o její objektivitě pochybuje.

TOMÁŠ: Uvažme tedy krajní případ křesťana, kterého cízarův systém nutí, aby se zřekl Krista a uctil pohanské demony v čele s božským cízarem. Mnozí křesťané už za života apoštolů Petra a Pavla přistoupili na tento požadavek a nerušeně si žili dále. Stačil kamínek položený na oltář bůžka. Pouhá lapálie... Byli však jiní, kteří nepřistoupili a zemřeli mučednickou smrtí. Byli intolerantní k pohanům až k sebeničivosti? Trpěli na prostým nedostatkem lásky k nepříteli?

IVAN: Mně při tomhle chybí jakékoli povědomí tolerance. Na obou stranách ovšem.

MAREK: Pojem tolerance se tu vůbec nedá aplikovat.

IVAN: Neřekl Ježíš, dávejte cízarovi, co je cízarovo?

TOMÁŠ: Přitom ukázal na minci s hlavou cízara. Peníz daně ano, ale nikoli lapillus na oltář bůžka. Všecky civilizace a kultury vybíraly daně. Jeden z apoštolů byl, jak známo, výběrčí daní. A dnes? I ve svobodné Americe se nadarmo neříká: neujdeš smrti a daním.

IVAN: Socialisté slibovali, že zruší daně.

TOMÁŠ: Na to stačilo postátnit a vyvlastnit soukromé vlastnictví: především v průmyslu a v bankách a radikální redistribucí pozemků.

MAREK: Radikální redistribuce je leda opis revoluční loupeže a plnění.

TOMÁŠ: Majetek měšťanstva přešel do rukou partajní nomenklatury.

IVAN: V jejichž řadách se vynořilo nemálo buržoustů.

MAREK: V Československu se partaj kromě toho zmocnila majetku milionů vypuzených sudetských Němců, který rozdělila mezi své aparátčičky, a zčásti si tímto německým majetkem koupila i hlasy voličů v rozhodujících volbách.

TOMÁŠ: Mytickému lidu připadl úděl chudoby, jejíž bezútešnou bezvýhodnost utěšovala strana radostnou vyhlídkou na plnění plánů budování sociální spravedlnosti komunistických zítřků.

IVAN: To jsi řekl náramně uvědoměle.

MAREK: Daně se chudákům takticky zatajovaly. Poddaný socialistického systému se nikdy přesně nedozvěděl, kolik mu ze mzdy strhávají na daních. Poznal by to možná, kdyby se s nemalým rizikem pokusil své peníze vyměnit za valuty v zemích, kde občané vědomě platili daně. Zjistil by, že v podstatě pracuje zadarmo jako otrok za žvanec potravy. Když pomyslím, že ve Spojených státech si občan stále ještě musí sám vypočítat svou povinnou daň podle příslušných tabulek, a přeplatí-li, stát mu přeplatek vrátí i s úroky.

TOMÁŠ: Nutno dodat, že ve Spojených státech s pronikáním socialismu geometrickou řadou narůstá i daň. Pokud to srovnáváme s rozvinutým reálným socialismem, jeví se to stále ještě jako nemalá svoboda. Problém tkví však v tom, že americký občan dnes – na rozdíl od éry zhruba před Delanem Rooseveltem – nemá už skoro žádnou možnost, ba ani právo ovlivnit výši svého zdanění. Absolutistický stát si prosadil právo kontrolovat u všech občanů výši poctivě vydělaných peněz. Na druhé straně však občan nemá právo kontrolovat, natož určovat, k jakým účelům a cílům stát použije peněz, které vybral na daních. Tohle významné právo z dob skutečné demokracie zmizelo v propadlišti mocensko-politických machinací centralizovaného státu.

IVAN: A to se Spojené státy vydávají za federaci států.

TOMÁŠ: Proměna federace v centrální „federální stát“ se sídlem ve Washingtonu se začala prosazovat zrychlujícím tempem po občanské válce.

IVAN: Skoro každá válka přispívá k centralizaci moci, především státní.

TOMÁŠ: Konzervativní američtí historikové z toho obviňují i prezidenta Lincolna.

MAREK: Jak může neosobní abstraktum, zvané stát, investovat peníze, které vydělali jeho občané? Kdo rozhoduje o investicích?

TOMÁŠ: Jako i dnes – státní byrokratický aparát, v němž sedí anonymní „odborníci“.

MAREK: Z anonymity vyplývá, že „nikdo“ nezodpovídá za účelnost a zdar těchto investicí a ovšem také ne za ztráty.

TOMÁŠ: „Pan Nikdo“ – jak ho evokuje Zahradníček – pracuje zdá se už delší dobu na nejdokonalejší strategii k ovládnutí světa.

IVAN: Pánové, vzdálili jsme se milovými kroky od tématu křesťanství a tolerance! Hanba nám!

MAREK: Od toho, čeho jsme se jen letmo dotkli... myslím ten zvláštní vztah mezi mučednickou smrtí a penízem daně... Nebo se mýlím? Možná že to vůbec nelze slučovat...

TOMÁŠ: Vztah je tu možný, kdybychom smrt nazírali jako daň za hřích.

IVAN: Ale v Novém zákoně platí peníz daně o sobě.

MAREK: Peníz daně, která se vybírá v říších takzvaně nesmrtelných císařů.

IVAN: Kdo na to už věřil? Morituri te salutant!

MAREK: Asi jako ta nesmrtelnost Leninova: žil, žije, bude žít...

TOMÁŠ: Dovol mi otázku, Ivane: Který z křesťanů je podle tebe tolerantní – ten, kdo vyzná božství císaře, nebo ten, kdo se dá roztrhat šelmami?

IVAN: Tolerantní vůči čemu? Ten první toleroval císařovu netolerantnost, i když asi vyplynula z císařovy neznalosti náboženství, kterým se nicméně císař, pohan mezi svými pohany, cítil ohrožen.

MAREK: Jen tak mimochodem: bylo by zajímavé srovnat císařovu netolerantnost s netolerantností Židů k náboženství, o němž leccos věděli. Prvomučedník Štěpán byl ukamenován židovskými soukmenovci. Jeho předsmrtná modlitba přispěla možná i k obrácení opodál stojícího Šavla.

IVAN: Tento incident, jak víme, přiměl Piláta poslat konečně zevrubné hlášení do Říma...

MAREK: A později křesťané v Římě netolerovali císařovu intoleranci a umírali v arénách –

IVAN: Je absurdní to takhle klást.

TOMÁŠ: Máš pravdu, Ivane. Ti křesťané v arénách netolerovali pohanství, ale mnozí se modlili za své katy, jako kdysi svatý Štěpán. A nakonec dozrál i čas ke konverzi césarů.

IVAN: Nemohli křesťané na oko vzdát hold božskému césarovi a doma uctívat svého Boha?

TOMÁŠ: Křesťané nejsou pokrytci ani dialektikové. V Česku bývalo zvykem, že lidé vstupovali do strany, aby kryli nestraníky v rodině, manžel manželku a dorůstající děti. Za Hitlera se říkalo: „die berühmten zwei Kinder“, což mělo omluvit členství v NSDAP. V Písmu však čteme o žárlivém Bohu a Jeho zákonu, který striktně, pod hrozbou pekla vylučuje jakékoli uctívání bohů a démonů.

IVAN: Žárlivý Bůh...

TOMÁŠ: Dnes se už skoro nikdo nezeptá: kdopak by uctíval nějaké bohy a demony? To spíš se dneska zeptají: kdopak by uctíval nějakého patriarchálního Boha Starého zákona? Zato démoni a bůžci se denně uctívají, a to nejen na programu televize. Žárlivost, Ivane, se u člověka považuje za atribut lásky.

IVAN: Zaslepeně egoistické.

MAREK: Nevěděl jsem, že jsi v lásce natolik velkorysý, že dokonce ani nežárlíš.

TOMÁŠ: Žárlivost Boha patří možná k atributům Jeho absolutnosti; aspoň v interpretaci nás smrtelníků.

MAREK: Ten zákaz může mít také profylaktický význam chránit člověka před zkázou. Otec varuje dítě před jedovatým plazem.

TOMÁŠ: Domnívám se však, že mučedníci v arénách prokázali nejvyšší míru tolerance, totiž lásku k nepřítelům. Nebo lépe: Mučednická smrt svědčí nikoli o toleranci k nepříteli, nýbrž o lásce k nepříteli, při krajní intoleranci k jeho ideologii. Skutečný nepřítel je totiž ten, kdo ukládá o tvůj život, o život tvých dětí, tvé ženy, tvého manžela, tvých přátel. Milovat tohoto nepřítel jako svého bližního dokázali jen světci a mučedníci – následující v tom příklad Ježíše Krista. Z toho však

nevyplývá, že tolerovali ideologii nebo kultury, které ohrožují nejen je samé, ale každého člověka, v podstatě celé lidstvo. Neúprosný boj míří proti mocnostem –

IVAN: – v povětrí...

MAREK: Proto také onen údajně žárlivý zákaz uctívání bohů a démonů.

IVAN: Moc se soustřeďuje také v palácích pozemských vládařů –

MAREK: Ty jsi ovšem antimonarchista, což mě nepřekvapuje! A což tak mocnosti v Kafkově Zámku? – Někdo by mohl namítnout, že i v demokracii musí existovat nedostupné, tajné, smrtonosné mocenské bašty.

IVAN: Celý tenhle odboj proti všelijakým mocnostem jako by u vás křesťanů nutně směřoval do katakomb. Možná že v nich vidíte určitý druh kamuflovaných pevností a zákopů s tajnými únikovými chodbami...

TOMÁŠ: Do katakomb se snad můžeš utíkat... sbírat tam sílu a odvalu k odboji proti pozemským nepřítelům; ale žádná pevnost tě nechrání před mocnostmi v povětrí. Ony se ti nastěhují i do katakomb, zvláště do čistě vymetených...

IVAN: Církev je však hrdá na své katakomby.

TOMÁŠ: Dokud v raně křesťanských katakombách žili ještě očití svědkové v čele s Petrem, apoštoly, jáhny a příštími mučedníky, odpor k pohanství byl vyvažován láskou k nepřítelům.

IVAN: Jakmile se církev mocensky etablovala, stala se z katakomb poutní místa, a nakonec už jen podívaná pro zvědavé turisty.

TOMÁŠ: Zato vznikal nový underground tajných sekt, které za svého nepřítele považovaly oba meče: papežský i císařský.

IVAN: Zárodky nové demokratičnosti.

TOMÁŠ: Protestantská revoluce tenhle druh undergroundu zčásti ukáznila a zapojila do služeb revolučních knížat. Pokud se fanaticky vzpíral, vyhladila jej bezohledně jako „vzteklé psy“.

MAREK: Vzteké smečky Thomase Müntzera a selských povstalců? Těch se ještě za našich časů dovolával totalitarismus.

IVAN: Vy oba zřejmě rozlišujete mezi katakombami a undergroundem. Katakomby jsou dobré, underground zlý.

TOMÁŠ: Distinguere, rozlišovat patří k filosofickým ctnostem. Nebudeme to zde přehánět. Ale koneckonců i Luther rozlišoval mezi undergroundem „svých“ a undergroundem „vzteklych psů“. A jistě právem. Thomas Müntzer a selský „Bundschuh“ dosadili namísto křesťanství orgiastický kult sexuálního a ekonomického komunismu. Tahle kombinace souvisela zřejmě s představou dokonalého ráje na zemi, který vybuduje boží lid pod vedením smělých, vyvolených vůdců. Underground se jeví jako ideologické semeniště sebespásy člověka.

MAREK: Nedal se nakonec i syfilitický Lenin svést Alexandrou Kollontajovou k programu osvobozené, volné lásky?

IVAN: Tahle svoboda se v postmoderním Okcidentu stala samozřejmou, včetně všemožných sexuálních variací.

MAREK: Zajímavé, že organizační impuls k tomu všemu dávají především ženy.

IVAN: Feministky, které paradoxně vylučují z této hry muže...

TOMÁŠ: Já bych před touhle postmoderní perspektivou dal přednost perspektivě víc historické. Vraťme se na práh Francouzské revoluce: rousseauovské pojetí „volonté général“, oné obecné vůle, kterou reprezentují vyvolení zástupci lidu, lze případně chápat i jako zesvětštělý odvar kalvínské predestinace. Tu s nadšením imitovala celá řada pelagiánských sekt vyvolených nebo aspoň latentních občanů ráje, jimž je dáno takřkajíc v poslední chvíli o vlas uniknout před hrůzami apokalypsy... Není divu, že tahle vyvolenost se revolučně „zkonkretizovala“ do podoby rajské všedovolenosti, pokud možno divošky osvobodivé...

IVAN: Nemanifestovala tímhle svou vyvolenost také šlechta

v rokokových parcích? ... Volonté général... Chceš říct, že zásada demokratické svobody slouží leda jako kamufláž nadřazenému principu apriorní, nebo spíš uzurpované mocenské vyvolenosti?

MAREK: Vyvolenost se rychle zasubuje s mocí nebo s revolučním spěním k moci. Dalo by se v té souvislosti poukázat i na mocenský princip českého husitství, který se neblaze projevil instalací státotvorného českého národa v roce 1918. „Tábor je náš program“... Zní to jako vizionářské vzývání Února 1948. Komunismus se nikdy neobešel bez aparátu vyvolenců.

TOMÁŠ: Až nato, že v komunismu se vyvolenost projevovala především schopností stanout v čele každé čistky, nebo lépe: v posledním okamžiku o vlas uniknout stranickým apokalypsám... Tenhle duchovní underground prohlédl a výstižně popsal Dostojevský.

MAREK: Ano, underground „běsů“, kde je dovoleno vše ve jménu nicoty.

IVAN: Takže toto „nic“ je dovoleno?

TOMÁŠ: Stačí, stačí... Budiž nám útěchou, že protestantská revoluce nepřímo vytvořila nové katakomby katolických mučedníků. Stačí se v duchu přenést do alžbětinské nebo cromwellovské Anglie...

IVAN: Dnes už kdekdo ví a hovoří o existenci katakomb v bývalém sovětském impériu... Moje otázka zní: rozlišoval bys však mezi křesťanskými katakombami a disidentským undergroundem?

TOMÁŠ: Soustředme se nejdřív na podzemí disidentské... Konfrontaci mezi politickými disidenty a totalitárním systémem v bolševickém Česku disidenti sami označili metaforou „sametu“. Zdá se mi, že ještě nedozrál čas tuhle metaforu promítnout do roviny mocensko-politických vztahů.

IVAN: Sametové revoluce se však, jak víme, účastnili i katoličtí kněží.

MAREK: Dalo by se tedy uvažovat o dotyku nebo i spolupráci mezi mocensko-politickým undergroundem disidentským a katakombálním křesťanstvím?